

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

LĒMUMS PAR TIESVEDĪBAS IZBEIGŠANU

Rīgā

2007. gada 23. janvārī

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas rīcības sēdes priekšsēdētājs Aivars Endziņš, tiesneši Romāns Apsītis, Aija Branta, Juris Jelāgins, Gunārs Kūtris un Uldis Ķinis,

2007. gada 23. janvārī tiesas rīcības sēdē, izskatot lietu Nr. 2006-27-03 “Par Ministru kabineta 2004. gada 24. augusta noteikumu Nr. 740 “Noteikumi par stipendijām” 3. punkta 3. apakšpunkta un Latvijas Universitātes nolikuma “LU valsts budžeta finansēto stipendiju piešķiršanas nolikums” 2. punkta 2. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91., 106. un 112. pantam”,

konstatēja:

1. 2006. gada 26. oktobrī Latvijas Republikas Satversmes tiesa (turpmāk – Satversmes tiesa) ierosināja lietu pēc Annas Nikolajevas (turpmāk – Iesniedzēja) konstitucionālās sūdzības. Konstitucionālajā sūdzībā apstrīdēts Ministru kabineta 2004. gada 24. augusta noteikumu Nr. 740 “Noteikumi par stipendijām” (turpmāk – Noteikumi Nr. 740) 3. punkta 3. apakšpunkts, kas noteic, ka stipendiju konkursa kārtībā var saņemt studējošais, kurš nav uzskatāms par darba ņēmēju vai pašnodarbināto saskaņā ar likumu “Par valsts sociālo apdrošināšanu”. Arī apstrīdētā Latvijas Universitātes nolikuma “LU valsts budžeta finansēto stipendiju piešķiršanas nolikums” (turpmāk – Nolikums) 2. punkta 2. apakšpunkts paredz, ka tiesības saņemt valsts budžeta stipendiju ir LU studiju programmu pilna laika studējošajam, kurš studē valsts budžeta finansētajā studiju vietā un nav sociāli apdrošināts kā darba ņēmējs vai pašnodarbinātais saskaņā ar likumu “Par valsts sociālo apdrošināšanu”.

2. Iesniedzēja norāda, ka Noteikumu Nr. 740 3. punkta 3. apakšpunkts un Nolikuma 2. punkta 2. apakšpunkts (turpmāk – apstrīdētās normas) neatbilstot Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 91. pantā noteiktajam vienlīdzības principam, jo diskriminējot strādājošos studentus attiecībā pret nestrādājošajiem studentiem un neattiecoties vienādi uz visiem studējošajiem. Proti, Ministru kabinets ir noteicis vienīgi atsevišķas nozares, kurās strādājošais students ir tiesīgs pretendēt uz stipendiju. Šīs nozares ir zinātne, izglītība un ārstniecība, un tajās strādājošie studenti atrodas privileģētā stāvoklī salīdzinājumā ar studentiem, kuri strādā citās nozarēs.

Apstrīdētās normas neatbilstot arī Satversmes 106. pantā noteiktajām tiesībām uz nodarbošanos un vienlīdzīgām tiesībām uz pieeju darba tirgum. Pēc studiju pabeigšanas atrast darbu esot vieglāk tām personām, kurām jau ir uzkrāta noteikta darba pieredze. Savukārt students, kurš, apvieno darbu ar mācībām, esot spiests izvēlēties – atteikties no stipendijas, bet nodrošināt sev labākas karjeras iespējas vai arī saņemt stipendiju un nopietni riskēt ar to, ka nākotnē viņam varbūt neizdosies atrast darbu savā nozarē.

Apstrīdētās normas neatbilstot arī Satversmes 112. pantā noteiktajām tiesībām uz izglītību. Proti, tiesības uz izglītību vajagot interpretēt paplašināti, tajās ietverot arī tiesības saņemt visus ar izglītību saistītos “labumus”, tostarp stipendiju. Tāpat ar minētajiem “labumiem” jāsaprotot arī atbilstošas iespējas atrast darbu pēc izglītības iegūšanas.

Iesniedzēja lūdz Satversmes tiesu atzīt apstrīdētās normas par neatbilstošām Satversmes 91., 106. un 112. pantam un spēkā neesošām no sprieduma pasludināšanas brīža.

3. Ministru kabinets atbildes rakstā norāda, ka Noteikumu Nr. 740 3. punkta 3. apakšpunkts atbilstot Satversmes 91., 106. un 112. pantam. Pieņemot minēto normu, Ministru kabinets esot vadījies no principa, ka stipendija ir studējošā sociālais pabalsts, kura iegūšanas kritērijs ir ne tikai studējošā sekmība studiju programmas apguvē, bet arī studējošā faktiskais materiālais un ģimenes stāvoklis. Līdz ar to noteicošais kritērijs stipendijas piešķiršanai esot studējošā sociālais nodrošinājums.

Ministru kabinets uzsver, ka nav pamatota Iesniedzējas norāde uz Satversmes 91. panta pārkāpumu. Zinātne, izglītība un ārstniecība esot nozares, kurās nepieciešams nodrošināt zinātniskā personāla atjaunošanu un studējošo piesaistīšanu darbam augstākajās izglītības iestādēs. Tādējādi tas, ka minētajās

nozārēs strādājošie studenti ir tiesīgi saņemt stipendiju, atbilstot leģitīmajam mērķim – sekmēt studentu piesaisti nepopulārām, bet svarīgām nozarēm.

Neesot pamatota arī Iesniedzējas norāde uz Satversmes 106. pantā noteikto pamattiesību pārkāpumu. Uz faktu, ka personai nav darba pieredzes, nevarot pamatot atteikumu šo personu pieņemt darbā. Ja persona vēlas būt spējīga konkurēt darba tirgū, tai esot iespējas studēt vienlaikus divās studiju programmās un tādā veidā paaugstināt savu konkurētspēju. Līdz ar to neesot pamata uzskatīt, ka Noteikumu Nr. 740 3. punkta 3. apakšpunkts ierobežo studējošo vienlīdzīgu pieeju darba tirgum.

Tāpat neesot pamatota arī Iesniedzējas norāde uz Satversmes 112. pantā noteikto pamattiesību pārkāpumu. Stipendija esot atzīstama vienīgi par papildu valsts sociālo pabalstu tiem sekmīgajiem par valsts budžeta līdzekļiem studējošajiem, kuri izvēlējušies studiju periodā nestrādāt un visu savu laiku veltīt vienīgi studiju procesam un studiju programmas apguvei. Tādējādi arī stipendijas nepiešķiršana nepārkāpjot tiesības uz izglītību.

Atbildot uz Satversmes tiesas uzdotajiem jautājumiem, Ministru kabinets 2006. gada 28. decembra vēstulē Nr.18/TA-2976 norādīja, ka 2006. gada 28. decembra sēdē tika pieņemti noteikumi Nr. 1067 “Grozījumi Ministru kabineta 2004. gada 24. augusta noteikumos Nr. 740 “Noteikumi par stipendijām””, ar kuriem citastarp ir svītrots Noteikumu Nr. 740 3. punkta 3. apakšpunkts. Līdz ar to Ministru kabinets lūdz tiesu izbeigt tiesvedību lietā Nr. 2006-27-03.

4. Latvijas Universitāte atbildes rakstā norāda, ka tā vairākkārt sniegusi Izglītības un zinātnes ministrijai atzinumus par Noteikumiem Nr. 740 un lūgusi svītrot šo noteikumu 3. punkta 3. apakšpunktu. Minētā norma, kas Nolikumā ietverta, izpildot Noteikumu Nr. 740 prasības, sevi neesot attaisnojusi. Stipendiju pieprasīšanas intensitāte liecinot par to, ka liela daļa labāko studējošo nemaz nepiesakās uz stipendiju. Turklāt pašreizējais regulējums veicinot studējošo nelegālo nodarbinātību.

Latvijas Universitāte atbildes rakstā uzsver: ja Ministru kabinets grozīs Noteikumu Nr. 740 3. punkta 3. apakšpunktu vai Satversmes tiesa to atzīs par neatbilstošu Satversmei, tad Latvijas Universitāte nekavējoties grozīs Nolikumu, izslēdzot no tā 2. punkta 2. apakšpunktu.

Latvijas Universitāte 2007. gada 2. janvārī pieņēma rīkojumu Nr. 1/1, ar kuru grozīja Latvijas Universitātes nolikumu “LU valsts budžeta finansēto

stipendiju piešķiršanas nolikums”, izslēdzot no tā 2. punkta 2. apakšpunktu un izsakot 2. punktu šādā redakcijā:

“Tiesības saņemt valsts budžeta stipendiju ir LU studiju programmu pilna laika studējošajiem, kuri sekmīgi studē valsts budžeta finansētajās studiju vietās un ir reģistrējušies studiju semestrim.”

5. Latvijas Republikas Saeima, atbildot uz Satversmes tiesas jautājumu, vai Saeima, pamatojoties uz Augstskolu likuma 52. panta trešo daļu vai Izglītības likuma 14. panta 23. punktu, ir deleģējusi Ministru kabinetam tiesības pieņemt apstrīdētajā normā ietvertu ierobežojumu, norāda, ka likumdevējs noteic deleģējuma satura galvenos virzienus, nevis izvērtē un izskata visus jautājumus, kas varētu tikt ietverti Ministru kabineta noteikumos. Neesot nekādu pierādījumu tam, ka Noteikumu Nr. 740 3. punkta 3. apakšpunktā minētais jautājums, pieņemot Augstskolu likuma 52. panta trešo daļu un Izglītības likuma 14. panta 23. punktu, būtu diskutēts un apspriests Saeimas komisijās vai Saeimas sēdē.

Deleģējošajās normās ietvertais vārds “kārtība” esot saprotams latviešu valodā vispārpieņemtajā nozīmē. Turklāt Ministru kabinetam neesot aizliegts reglamentēt tādu jautājumu, kas Saeimā nav diskutēts un īpaši apsvērts. Ministru kabineta noteikumiem visupirms jāatbilstot likumam un tajā ietvertajām tiesību normām (objektīvā tiesību normas griba). Likumdevēja citādiem apsvērumiem (subjektīvā tiesību normas griba), piemēram, runām vai viedokļiem, esot tikai pakārtota nozīme.

Līdz ar to Ministru kabineta noteikumu satura atbilstība likumā noteiktajam deleģējumam esot noskaidrojama konkrētās lietas ietvaros un ņemot vērā Satversmes tiesas līdzšinējo praksi.

6. Valsts cilvēktiesību birojs norāda, ka apstrīdētās normas nepārkāpjot Satversmes 91. pantā noteikto vienlīdzības principu. Latvijas Republikas normatīvajos aktos ietvertā prezumpcija paredzot, ka laikā, kad persona iegūst pirmo augstāko izglītību, šo personu uztur vecāki. Šādu secinājumu apstiprinot, piemēram, likums “Par iedzīvotāju ienākuma nodokli”. Tādējādi valsts esot paredzējusi, ka studējošajam nepieciešamie iztikas līdzekļi tiek nodrošināti no citiem avotiem. Tāpēc nevarot apgalvot, ka apstrīdētajās normās noteiktie stipendiju saņemšanas ierobežojumi nodara personai būtisku kaitējumu.

Apstrīdētās normas atbilstot arī Satversmes 106. pantam, jo neizvirzot nekādas prasības attiecībā uz studējošā pieņemšanu darbā. Tas, ka persona

saņem stipendiju, nevarot būt par pamatu darba devēja atteikumam pieņemt šo personu darbā. Līdz ar to nevarot uzskatīt, ka apstrīdētās normas ierobežo tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos.

Tāpat apstrīdētās normas atbilstot arī Satversmes 112. pantā noteiktajām tiesībām uz izglītību. Minētā Satversmes norma neuzliekot valstij par pienākumu veicināt to, lai studenti studiju laikā tiktu arī nodarbināti. Ja valsts mēģina sekmēt to, lai studenti nestrādātu un vairāk laika veltītu studijām, tad nevarot uzskatīt, ka tā ierobežo tiesības uz izglītību.

7. Sagatavojot lietu izskatīšanai, no vairākām augstskolām tika pieprasīta informācija par Noteikumu Nr. 740 3. punkta 3. apakšpunkta piemērošanas praksi.

7.1. Ventpils Augstskola norāda, ka stipendiju sadale notiekot saskaņā ar tās Senāta apstiprināto “Nolikumu par minimālo stipendiju, vienreizējo stipendiju un kredītu sadales kārtību Ventpils Augstskolā”. Šā nolikuma normas esot saskaņotas ar Noteikumu Nr. 740 normu prasībām.

Ventpils Augstskola papildus atzīmē, ka Noteikumu Nr. 740 3. punkta 3. apakšpunkts esot neefektīvs un pat diskriminējošs, jo neņemot vērā studējošo dažādās spējas, proti, daži studējošie spējot sekmīgi apvienot studēšanu ar darbu, bet citi to nespējot. Tādēļ pašam studentam būtu jāizlemj, kādā veidā organizēt savas studijas.

7.2. Rīgas Tehniskā universitāte informē, ka tās Senāts 2004. gada 27. septembrī ir apstiprinājis “RTU stipendiju piešķiršanas nolikumu”, precīzi ievērojot Noteikumu Nr. 740 3. punkta 3. apakšpunkta noteikumus.

Rīgas Tehniskā universitāte uzsver, ka ikmēneša stipendija nav uzskatāma par sociālo pabalstu. Šāda pabalsta funkcijas pildot tikai vienreizējās stipendijas. Tāpat Rīgas Tehniskā universitāte norāda: ja vien students spēj sekmīgi apvienot darbu ar studijām un joprojām būt labāko studentu vidū, tad nav pamata šāda studenta svītrosānai no stipendijas pretendentu skaita.

7.3. Latvijas Lauksaimniecības universitāte norāda, ka tās Senāts 2004. gada 29. septembrī ir apstiprinājis “Latvijas Lauksaimniecības universitātes stipendiju piešķiršanas nolikumu”, kurā iekļautas Noteikumu Nr. 740 3. punkta 3. apakšpunkta prasības.

Tāpat Latvijas Lauksaimniecības universitāte atzīst, ka būtu vēlams palielināt valsts budžeta stipendiju summu un tās saņēmēju īpatsvaru kopējā valsts budžeta finansēto studiju vietu skaitā. Šim īpatsvaram vajadzētu būt aptuveni 60 procentiem no studējošo kopskaita, un stipendijai vajadzētu atbilst vismaz minimālajai algai.

7.4. Daugavpils Universitāte informē, ka Noteikumu Nr. 740 3. punkta 3. apakšpunkta prasības ir ietvertas Daugavpils Universitātes stipendiju piešķiršanas nolikuma (apstiprināts Senātā 2004. gada 1. septembrī) 8. punkta 4. apakšpunktā.

Daugavpils Universitāte papildus norāda, ka stipendijai jāveic nevis sociālā pabalsta funkcija, bet gan jāatbalsta sekmīgākie un labākos pētniecības darba rezultātus sasniegušie studējošie neatkarīgi no tā, vai viņi ir darba ņēmēji (pašnodarbinātie).

8. Ministru kabineta 2004. gada 24. augusta noteikumu Nr. 740 "Noteikumi par stipendijām" 3. punkta 3. apakšpunkts un Latvijas Universitātes nolikuma "LU valsts budžeta finansēto stipendiju piešķiršanas nolikums" 2. punkta 2. apakšpunkts ir zaudējuši spēku. Turklāt Iesniedzēja nav lūgusi minētās normas atzīt par spēkā neesošām no to pieņemšanas brīža. Līdz ar to tiesvedība lietā ir izbeidzama.

Ņemot vērā minēto un pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punktu, Satversmes tiesa

nolēma:

izbeigt tiesvedību lietā Nr. 2006-27-03 "Par Ministru kabineta 2004. gada 24. augusta noteikumu Nr. 740 "Noteikumi par stipendijām" 3. punkta 3. apakšpunkta un Latvijas Universitātes nolikuma "LU valsts budžeta finansēto stipendiju piešķiršanas nolikums" 2. punkta 2. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91., 106. un 112. pantam".

Lēmums nav pārsūdzams.

Rīcības sēdes priekšsēdētājs

Aivars Endziņš